Aadhar International Peer-Reviewed Indexed Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 7.675, Issue NO. 291 (CCXCI) F
ISSN : 2278-9308
April, 2021

भारतातील स्त्रियांच्या स्थितीत सुधारणा घडविण्यात चळवळींचे योगदान

प्रा. प्रगती भाऊराव हरले (कुकडे)
सहाय्यक प्राध्यापक कमला नेहरू महाविद्यालय, नागपूर

समाजातील प्रश्नाच्या निकडेनुसार चळवळी निर्माण होतात. सामाजिक समस्येला चळवळीच्या माध्यमातून प्रकाशात आणून त्यासंबंधी जणजागरण केले जाते. चळवळीच्या माध्यमातून व्यवस्थेतील दोष दूर करण्याचा प्रयत्न केला जातो. म्हणजेच संपूर्ण समाजव्यवस्थेच्या अथवा व्यवस्थेच्या एखाद्या अंगात परिवर्तन घडवून आणण्याच्या उद्देशाने चळवळींची निर्मिती होत असते. चळवळ ही विकसित होणारी आणि सातत्य असणारी प्रक्रिया आहे. म्हणजेच समाजात परंपरेने चालत आलेल्या अनिष्ट रूढी, प्रथा, परंपरा, विचार आणि सामाजिक संरचनेत परिवर्तन घडवून आणण्याची आवश्यकता जाणवते. अशावेळी समाजात परिवर्तन घडवून आणणे हा चळवळींचा उद्देश असतो.

भारतीय संस्कृतीत व समाजरचनेतील स्त्री आणि पुरूषांना संसाररूपी रथाची दोन चाके संबोधले जाते. असे असले तरी स्त्री आणि पुरूष यांच्यामध्ये सातत्याने भेदभाव केला जातो. त्यातून स्त्रियांचे विविध प्रश्न सोडविण्याकरिता चळवळी निर्माण झाल्यात आणि होत आहेत.

Key Words : स्त्री, सतीप्रथा बंदी, शिक्षण, केशवपन

Objectives :

१ चळवळींच्या माध्यमातून स्त्री प्रश्नांची चर्चा होते
२ स्त्रियांच्या स्थितीत सुधारणा करण्याकरिता चळवळी उपयुक्त ठरल्या

भारतीय समाजात वेगवेगळ्या काळात स्त्रीचा दर्जा उन्नत व अवनत झालेला दिसून येतो. सुरूवातीच्या काळात स्त्री मुक्तीसारखा विचारच नव्हता. कारण स्त्री–पुरूष म्हणून वेगळे असे कोणतेच बंधन नव्हते. म्हणजेच स्त्रियांच्या जीवनाच्या विविध क्षेत्रात मुक्त संचार होता. परंतु हळूहळू वेगवेगळ्या काळात स्त्रियांची अवस्था उत्तरोत्तर गुदमरून टाकणारी होत गेली. स्त्रीचे काही वेगळे अस्तित्व आहे हे न मानणे हाच एक नितिनियम होत गेला. परंतु एकोणिसाव्या शतकाच्या पूर्वार्धात स्त्रियांच्या दुय्यम दर्जाविषयी नकारात्मक दृष्टिकोण ठेवून स्त्रीला समाजात, घरात तसेच इतर क्षेत्रात मानाचे स्थान मिळावे यासाठी धडपड केली. जोपर्यंत स्त्री ही चार भिंतींच्या चाकोरीतून बाहेर पडणार नाही, तोपर्यंत स्त्री प्रगतीकडे वाटचाल करणार नाही. हे सत्य लक्षात ठेवून मुलींसाठी शिक्षणाची द्वारे उघडी करण्यात आली. धर्म, प्रथा, परंपरा, सामाजिक रूढींच्या जाचामधून स्त्रियांना [illegible] कायद्याने [illegible] मुक्त होण्यासाठी स्त्रियांना होणाऱ्या अन्यायाविरूद्ध लढण्यासाठी शिक्षणाशिवाय दुसरा पर्याय नाही. या विचाराने समाजसुधारकांनी स्त्रियांच्या स्थितीत सुधारणा करण्यासाठी अविरत प्रयत्न केले. म. फुले, सावित्रीबाई फुले, महर्षी धोंडो केशव कर्वे, राजा राममोहन रॉय, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्यासारख्या समाजसुधारकांचे योगदान महत्त्वपूर्ण असे

सतीबंदी चळवळ

स्वातंत्र्यपूर्व काळातील स्त्रियांच्या परिस्थितीत सुधारणा घडवून आणण्यासाठीच्या सुरूवात [illegible]